

Gémes Ferenc

László herceg és a Kun küzdelme Avagy legenda „nagyító” alatt

Mit tud egy csikós

*(Részlet egy még élő bugaci betyárral történt
beszélgetésből.)*

„Egyszer egy nyári este a feleségemmel hirtelen kitaláltuk, hogy menjünk át Móricgátra a kocsmába, oszt igyunk valamit. „Nem tudom miért”¹, az jutott eszünkbe, hogy menjünk egy lovon, természetesen szőrén. A feleségem előre, én meg hátra ugrottunk fel. Jött velünk még egy srác is, oszt mentünk, „ami szolt”². Közbe meg a ló hátán csúsztunk előre. Hát egy nőnek aztán nem kelleme a ló marján ülni. Ahhoz tudnám hasonlítani, mint, ha egy vízvezeték csövön ülnénk. Így aztán megszólalt: Te! Álljunk meg, és cseréljünk már helyet! Mondom: Nem kell ahhoz megállni. Vágta közben előrenyúltam, átöleltem, és magam sem tudom, hogy hogyan, de meglendítettem, és a hátam mögé tettem.”

Lányszöktetés vagy -rablás

Próbálta már valaki legalább gondolatban elképzelni, hogyan kell lóháton lányt rabolni vagy szöktetni?

Lányszöktetésről beszélünk, ha ezt a lány is akarja, és mindig hátulra ül. Ahogy tud, kapaszkodik a lovasba, és igyekszik harmonikusan együttmozogni lóval, lovassal. Ha szöktetés menekülésszerűen történik, és a lány lovas tudása ezt megengedi, a lóra való felszállást (fellendülést, felugrást) vágtaban kell végrehajtani. A ma űzött lovas tornász sport gyakorlatai között erre találunk példákat. Ha a felszállás álló helyzetben történik, akkor a lány a lovas szabaddá tett a bal kengyelét használja. A lány a jobb csuklóját beleteszi a lo-

vas háta mögött tartott jobb kezébe, és felhúztatja magát a nyerge mögé.

Lányrablásról beszélünk, ha a lány ezt nem akarja. Ebben az esetben a rabló megkötözi, és mint egy málhát maga elé fekteti, vagy keresztbe maga elé ülteti, de ugyanígy a háta mögé is kötözheti a nyereghez. Ha azt mondom, hogy a rablási esetben a lánynak ez nem kényeztetés, akkor finoman fogalmaztam, de az biztos, ha a rabló egészségesen akarja levenni a lóról, akkor nem fog vele vágózni. Ezt a 23 éves magyar csikós is csak a saját tapasztalata alapján tanulta meg. Viszont segítségére volt ebben a magyar pusztai virtus, és a szkíta feladatmegoldó képesség. De hozzá kell tenni, hogy egyikükben sem merült fel, hogy leeshetnek.

Ezt az előzetes magyarázatot azért tartottam szükségesnek, mert az 1068-ban Kerlész község mellett lezajlott ütközet kapcsán született monda és a hozzá kapcsolódó művészeti alkotások keletkezése felvetett bennem néhány kérdést.

Szent László és a Kun küzdelme számos festőt „ihletett”³ meg, hogy a mondat templomi freskó vagy festmény keretében megörökítse. Ezek elemzése kedvenc témái a művészettörténészeknek. Az elemzések helyszíni végighallgatása kevesek részéről enyhe révülésben történik, némelyeknek, viszont csak időtöltés, amely után már rohanának is a kirándulás következő helyszínére. A nagyon műveltek „okos-tojások” még megpróbálnak egy kicsit hozzá magyarázni, a felületes többiek uzsonnáznak. Mivel én sem műveltek, sem felületesnek nem tartom magam, viszont a révületbe esők táborát erősítem. Ennek ellenére ilyen környezetben meg se merném említeni, hogy nekem talán más véleményem lenne, és esetleg lehetne más irányból is elemezni a történeteket. A templomi környezet azonban nem teszi lehetővé a más vélemény hangoztatását, legfőképpen idő sincs az ellenvélemény kifejtésére.

¹ „Nem tudom miért”: Dehogy nem tudta. Szerinte a kocsmavendégei inkább irigykedjenek, mint sajnálkozzanak a felesége miatt. Meg aztán a csikós mindig mindent megtett azért, hogy az állatokkal foglalkozó csoportok között a ranglétra tetején legyen.

² „ami szolt”: Ez lovas tolvajnyelven azt jelenti, hogy a ló a tőle elvárható legnagyobb sebességgel halad.

³ Szerintem a festők ilyen jeleneteket nem ihletettségéből, hanem a vallási vezetők szigorú utasításai alapján készítették.

A művészettörténést pedig illetlenség lenne saját előadásán zavarba hozni. Tehát aki kérdezni akar, az keressen más lehetőséget véleménye kifejtésére, de akkor kösse föl a gatyáját, mert könnyen „kiküldhetik a pályáról”.

Tudom, hogy ez egy legenda. Éppen ezért gon-

dolom, hogy a történet a katolikus vallás erőszakos terjesztése idején a már írástudatlanná tett köznép számára a véreskezű hittérítők szája íze szerint alakult vidékről vidékre, de még talán faluról falura is. Ennek ellenére azért játszunk el a gondolattal, hogy a sok ellentmondás és lehetlenség közül hogyan lehetne egy valóság közeli történetet felállítani.

A kun menekül az elrabolt lánnyal (Madarász Viktor)

A korabeli feljegyzések alapján készült krónikákból úgy tudjuk, hogy egy rabszolgaszerző és rabló hadjárat kellős közepén vagyunk. Nem tudjuk pontosan, hány embert fogdostak össze, de valószínűleg egymáshoz kötözve gyalog terelték őket a Maros majd a Sajó völgyében, hogy a Borgóisoroson tudjanak zsákmányukkal elvonulni. Ez túlságosan lassíthatta az útjukat, mert a rabszolgákat nem tudták lovon szállítani. A magyar csapatok Kerlésnél körülzárták, és megsemmisítették a rabló csapatot. Az éppen zajló csata zűrzavarát kihasználva az esemény kun szereplője „a kun vitéz”, aki tegyük fel, Ozul parancsnok környezetéből verekedhet ki magát, menekülés közben elhatározza, hogy nem menekül üres kézzel, hanem az összegyűjtött nők közül magával visz egyet. Erre a valóságtól elrugaskodott történetre az egyházi hittérítőknek kézenfekvő volt egy kész

mondát a nép szájába adni. Csak hogy, itt közbeszól a valóság, ami viszont ellentmond az egyház gondolkodásának.⁴ Miért ne tudnánk elképzelni, hogy a lány szerelmes lett elrablójába, mint ahogy a Képes Krónika az ellentmondásaival együtt ezt feltételezi is. Hiszen a kun harcos – a monda szerint is – nem akármilyen vitézként van jellemezve. A lány (nevezzük Minkának) egy csodaszép jelenség lehetett, aki még nem volt tisztában táltos képességeivel, de a kun vitéz száz ember

⁴ Az is elképzelhető, hogy ez a hőstörténet I. László szentté avatása kapcsán keletkezett, mint ahogy a holttestének Váradra szállítása körül is minden féle értelmetlen csodának nevezett „félrebeszélések” születtek. A szentté avatási perek indoklása szerintem közönséges mese. Ezeket az úgynevezett tanúkkal bizonyították. A tanúk azt, és úgy mesélték, vagy írták le történetként, ahogy erre politikai utasítást kaptak. Erre nézve már Szent Erzsébetről, és Szent Margitról készült dolgozatomban is tettem utalásokat.

közül is észrevette volna. Különbén is jobban járt az elrabolatásával, mert, ha táltos képességei kiderülnek, boszorkányként máglyán végezte volna. Lehet, hogy csak egy falusi gyógyító vált volna belőle, mivel nőnek született, de az akkori viszonyok között a hatalommal biztos baja lett volna.

Szerintem történhetett volna így is

Az ismerkedés

A kunok támadása nem érte meglepetésszerűen a települést, mert Fancsika nevű székely fürkész értesítette őket. Menekülésre azonban már nem volt idő, így a falu apraja-nagyja a keze ügyében lévő eszközzel próbálta védeni magát, persze a túlerővel szemben reménytelenül. A kunok mindenként kihajtottak a házakból és a templom felé tereltek, ha durvák is voltak, szemmel láthatóan nem akartak senkit megölni, csak a szökést akarták megakadályozni. Látható volt a feladatok megosztása, mert a támadók nagyobb része inkább a házak átkutatásával foglalkozott. Minka szüleinek háza kissé távol esett a falutól, de a vonuló csapat útjába esett. Ők nem értesültek időben a veszélyről. A ház népe – Minka kivételével – a hegyoldalon szénakezeléssel vagy favágással foglalkozott. A csatazaj hallatán és Fancsika tanácsára elbújtak az erdőben. Minkának menekülésre már nem volt lehetősége, hanem az istállóban keresett menedéket. Az istálló üres volt, mert az állatokat nemrég hajtotta ki a legelőre. Elhatározta, nem adja olcsón az életét. Mielőtt óvatosan magára csukta volna az ajtót, kilesett rajta. Pillantása összeakadt egy fiatal kun harcoséval, aki nem avatkozott bele a fegyvertelen emberek hajszolásába, és nem vett részt a házak átkutatásában sem. Láthatóan a vezetőjük lehetett, mert mindenre kiterjedő figyelemmel irányította a harcosait. Mintha csak tudta volna, hogy neki itt valami mást, igaz kincset tartogat a sors.

A fiatal harcost szinte megbabonázta a lány látványa. Nem akart hinni a szemének, mikor Minkát az ajtón belibbenni látta. Számára ebben a pillanatban nyert értelmet a hadjárat. A társait továbbparancsolta, ő pedig feltűnés nélkül kivált közülük, hogy utána járjon a jelenségnek. Minka látva, hogy a harcos egyedül, lovát vezetve közeledik, kétségbeesésében felkapott egy szénázó villát, és készenlétben várta a támadást. A harcos a karám-

rúdhoz kötötte a lovát, majd mikor az ajtó résein próbált belesni, a lány a villával rávágott az ajtóra, ami jól orrba vágta. Persze a beakasztott ajtó nem jelentett akadályt a kun harcos számára, de mikor feltépte, elámult a csodaszép lány láttán. Ez majdnem a vesztét is okozta, mert Minka a villával rögtön támadásba lendült. A harcos a pajzsával elhárította a támadást, és előre lépve a szabad kezével megragadta a lány csuklóját. Minka heves kézitusába kezdett, de a kun harcos elengedve a pajzsát, mosolyogva mindkét kézzel átölelte a derekát. A menekülési igyekezete egyre lanyhult, mígnem a vitézzel együtt a jászolban találta magát, sőt, ezt a testhelyzetet nagyon kellemesnek érezte. Hogy ez után mi történt azt csak az egerésző macskák és a Feljebbvaló láthatta. Mért ne lenne hihető (Képes Krónika), hogy a kis „Csete-páté” után Minka olyan lelki, és szellemi változáson ment keresztül, mondhatni örökös révületbe került, ami a 15 éves lány viselkedését egész életére megváltoztatta. Nem létezett többé más számára, csak a férfi, a vitéz, a kun harcos, akinek legyen Káló a neve. El is határozta, hogy önként követi. Összecsomagolt némi ruhát és egy kis maradék élelmiszert, majd a már lovon várakozó vitéz mögé gyakorlott mozdulattal fellendült, és már indultak is a remélt jövőbe. Esetleg még csodálkozhatunk azon, hogy a szüleitől való búcsú elmaradt, de ebben az állapotában ez benne fel sem merült.

Amíg a kunok egy része a fiatal nők sorba kötésével foglalkozott, addig a többiek a házkutatásokban talált értékeket a málháslovakra helyezték. A talált élelmiszerekből feltöltötték a készleteiket, majd sürgősen elindultak. Néhány harcos kíséretében a rabszolganőket⁵, és az újonnan rabolt értékekkel megrakott málhás lovakat keleti irányba Kerlész felé indították, ahol összegyűjtötték a rabszolgákat.

A falu lerohanása után a rabló különítmény csatlakozott a fő sereghez, hogy nyugatra menve tovább raboljanak.

Hogy Káló háta mögött a lánnyal a fő sereghez csatlakozva igen nagy feltűnést keltett, az enyhe kifejezés. Sőt. Súlyos fegyelemsértés felelősségét vállalva a parancs ellenére nem kötözte a többi rabszolganő közé. Ozul (a csapat vezére) azonban nagyon bölcsen félrehívta, és a lányt leparancsolta

⁵ A pusztai népeknél gyakori volt, hogy népük vérfriessítés céljából más népektől nőket raboltak

a lóról. Káló erősködött ugyan, hogy „a lány az enyém”, de Ozul közölte vele a parancsot, hogy csináljon, amit akar, de a lány nem jöhet a csapattal. Ebbe a parancsba az is beletartozott, hogy esetleg ölje meg.

Káló a lányt az egyik tartalék lovára ültette, amellyel tisztas távolból követte a csapatot. Megbízott benne, mert a lány így is igen nehezen vált meg szerelmesétől.

Napokon keresztül követte a csapatot, megnehe-

zítve ezzel a fürkész Fancsika dolgát. Figyelme annyira csak a kun vitézre összpontosult, hogy – bár a lova mindig jelezte neki – észre sem vette a hírszerző közelségét. Az éjszakákat a táborból kilopakodó Káló karjaiban töltötte, nem is sejtve, hogy a hírszerző bármikor levadászhatta volna a szerelmét. Már a jövőt tervezgették, mikor a Cserhalom hegynél bekerítették őket a magyar csapatok, így Minka természetesen az ostromgyűrűbe szorult.

2. ábra Cserhalom hegy Kerlézs mellett

A kunok a szabálytalan kúp alakú hegy tetején kb. 500 m átmérőjű tábor alakítottak ki. A hegyet enyhébb lejtőjén (ez kb. a kúp $\frac{3}{4}$ része) a kun táborból 300 méter szélesen ritkás bokrokkal tarkított rét vette körbe. A hegyoldal maradék $\frac{1}{4}$ része növényzettel alig fedett meredek köves, lóval megmászhatatlan terület. Az enyhébb lejtésű sávnak a közepén magányos fenyőfa ajánlgatta magát a lány számára menedékkül. Minka igyekezett észrevétlenül maradni, ezért a lovát is elengedte, majd felmászott a kiszemelt fenyőfára, mert a csata észszerű helyszínének is ez a viszonylag tiszta terület látszott. Innen a magasból tökéletesen rálátott a leendő harctér nagyobbik részére, és képzeletbeli védőszárnyat tartott Káló fölé. Azonban révületben lévén nem volt igazán óvatos, hiszen Káló észrevette őt a fán. Ez volt a szerencséje, mert különben a kunok levadászták volna.

Mikor a harc eldőlni látszott, a kunok maradéka felszorult a hegytetőre. Végül Káló látva, hogy Ozul parancsnok holtan fordult le a lováról, és ő

már csak egyedül hadakozik, átvágta magát a magyar harcosok gyűrűjén, és a fenyőfa felé irányította a lovát. Minka az övébe kapaszkodva vágta közben fellendült a háta mögé, és a célzottan rájuk lőtt nyilak felhőjében igyekeztek elhagyni a harcteret. A kissé túlterhelt lónak minden ügyességére szüksége volt, hogy a lankás hegyoldalon lefelé vágta ne bukjon fel, de kitűnő kiképzést kapott, így jól oldotta meg a feladatot.

A csata a kun sereg megsemmisülésével gyakorlatilag véget ért. Ozul parancsnok ostoba hibákat követett el. Nem volt megfelelő stratégiája⁶, és taktikája⁷ sem. Vonulásuk során nem használt elő- és utóvéd erőket, vagy is hiányoztak a feldehítők a csapatából. Útirányát valószínű ötletszerűen választotta, különben a visszautat nem a már előzőleg kirabolt, felégetett területeken akarta vol-

⁶ A stratégia: az ellenfél várható lépéseinek elemzésén alapuló utasítási rendszer.

⁷ A taktika: a kijelölt cél elérésére alkalmazott tervszerű módszer.

na megtenni, ahol így csapata és a foglyok élelmi-szer utánpótlása nehézségeket okozott. Ráadásul belesétált a magyar sereg harapófogójába. Fogalma sem volt a magyar sereg erejéről, de még a közelségéről is csak az utolsó napon értesült. Ozul vezér a „kirán-DULÁS” célját ugyan meghatározta, tehát rabolni, és rabszolgákat szerezni jött, de a végrehajtás ötletszerűen történt. A fiatal harcosokat asszonyserzés ígéretével csábította magával, de őt az aranykincs csábította, melynek megszerzését mérték és gátlás nélkül hajttatta végre. Az egyszerű gondolkodású műveletlen rablóvezér személyében, mint rossz vezetőnek, a neve is el-tűnt a történelemből.

A győztes magyarok megkezdték az ünnepelést. Már csak néhány menekülőt kellett üldözni, és itt csak egyetlen mondat erejéig csatlakozzunk a „Névtelen Jegyző” Képes Krónikájához:

„A menekülő kun vitézt a háta mögött ülő elrabolt lánnyal Szent László vette üldözőbe.”

László herceg már a harc közben is felfigyelt egy különlegesen jól küzdő kun harcosra, akit nem fogott a kard, kivédte a buzogányok ütését, és a nyílvesszők is rendre kikerültek.

Ki lehet ez az ember? ...futott végig a kérdés a Herceg agyán. Méltónak találta volna a személyes küzdelemre is, de a csata eldőlt a harcos pedig ahelyett, hogy menekülne, mintha valamit keresne.

Meg is találta, mert vágta közben a háta mögé egy lány lendült fel, és együtt menekültek. A Herceg ezt látva, – aggódva azon, hogy csak a lányt éri a nyílvessző – rögtön leállította a nyilas vadászatot. Különben is, a nyilak rendre célt tévesztettek. Érezte, hogy ez csak különleges harcossal történhet meg, ezért maga indult utánuk. Megmaradt testőreivel együtt egész kis csapat követte. Tudta, hogy a vele majdnem azonos testalkatú fiatal harcosnak a lánnyal is túlterhelt lovával semmi esélye, hogy messzire jusson. Természetesen lovával az erdei terepen kényelmesen utolérte őket, mert csak a menekülő harcos által keresett csapáson tudta követni, ahol az ágakat kerülgetni, vagy letörni lehetett. A fák sűrűsége nem adott másra lehetőséget.

A hátuk mögé érve bízatta a lányt, hogy ugorjon le a lóról, de a lány erre nem volt hajlandó⁸, ha-

nem csak kapaszkodott a harcos övébe, és tökéletes összhangban tovább lovagoltak. Mikor egy tisztáshoz értek, ahol a terep ezt lehetővé tette, a herceg két-három vágtaugrással jobb kézről melljük lovagolt.

Tekintetük összeakadt. Egyikük sem rántott kardot, pedig a Herceg jobbkezes előnyét kihasználhatta volna, de a lányra ez veszélyt jelentett, hanem átnyúlt a karjával, hogy Kálót lerántsa a lováról. Ekkor az, hirtelen lefékezte a lovát. A herceg túlszaladt rajtuk, de visszaperdült, és szembe fordult a harcossal. Csak hogy, ekkor az üldöző kísé- rőcsapat is csörtetve utolérte, és lövésre kész nyilakkal körbevette őket. Elvesztünk, gondolta Minka, és leugrott a lóról, hogy megkönnyítse szerelme harcát. László herceg gyűrűbe parancsolta kísé- rőit, hogy ne avatkozzanak közbe, de Minkát egy keresztes páncélt viselő testőr a hajánál fogva kipenderítette a körből. László herceg a csata vé- geztével már nem akarta Kálót megölni, hanem ereje tudatában, és győzelme biztos reményében egy hagyományos lovagi küzdelemmel ünnepelni készült. Azonban Káló számára ez nem volt sem ünnepi, sem lovagi, mert a lovagok a tornán ön- ként és fegyverhordozó segédekkel vesznek részt. Viszont a körülmények egy megalázó nyugati stí- lusú szórakozás árnyékát sejtették. „Lássátok! A nyugati vitéz hogyan győzi le a pogány barbárt”. Káló tudatában volt veszett helyzetének. Azzal is tisztában volt, hogy egyelőre nem akarják megölni, hanem egy macska-egér játékban meg akarják alázni. Míg László herceget testőrsége vette körül, addig Káló egyedül állt a kör közepén. Vagy talán még sem? A két vitéz egymással farkasszemet nézve készült a támadásra. László herceg lecsa- tolta kardját, és a sisakját széttárt karjaiban tartva jelezte, hogy Káló is tegyen ugyanígy, majd mind- ketten ledobták a földre. Káló körülnézett. A ha- talmas lovag és testőrei láttán még is szokatlan, szinte emberfeletti erőt érzett magában. Azt gon- dolta, ha birkózni kell, abban van esélye, bármi- lyen hatalmas is a herceg. Felnézett, és már tudta,

ges, mert a majdnem kétszer olyan súlyú harcos nyeregben kengyellel lovagolt, a lány pedig csak szőrén. A krónikák itt izgalmas lovas üldözést írnak le, nem törődve azzal igaz e, valóságos e. Az üldözés erdős területen folyhatott, ahol nem lehet csak úgy száguldozni, mint ahogy a krónikaíró, vagy a monda elmeséli, mert a faágak pillanatok alatt lesodorják a lovast.

⁸ Anonymus szerint „a bízattásra a lány az övénél fogva lerántotta a kunt a lóról”. Ez még elvileg sem volt lehetsé-

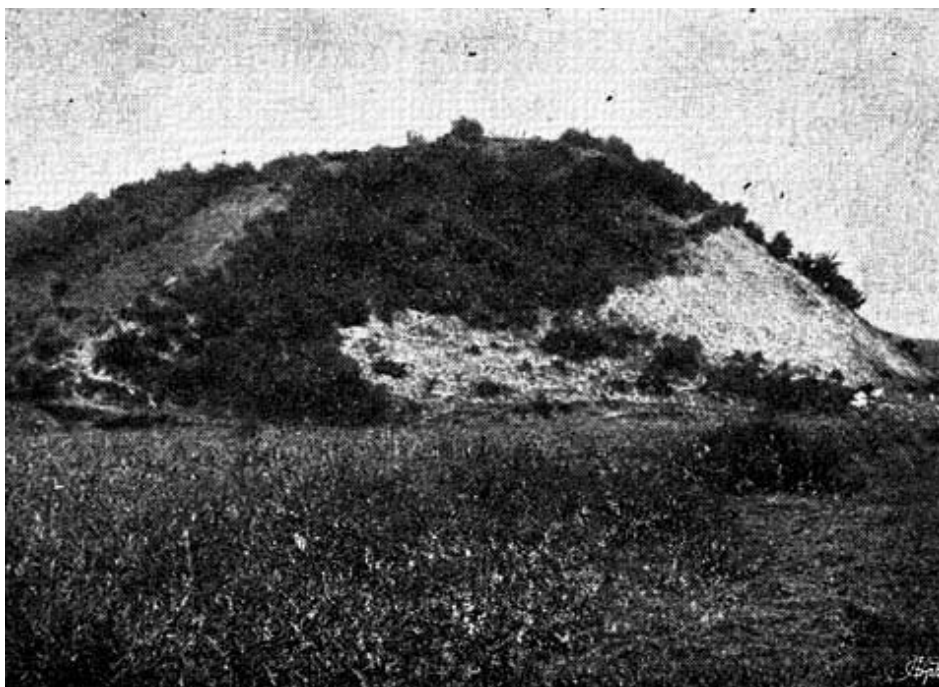
MAGYAR MONDÁK

hogy az erő, a segítség Minka személyében, mint egy angyal, ott fénylett egy fenyőfa ágai között.

A keresztes testőr a fegyvereiket félretette, majd füttyjelére megindították lovaikat, és lóhátról egymásba kapaszkodva birkózni kezdtek, majd, lerántották egymást a földre. Megkezdődött közöttük a pusztai népeknél szokásos fegyverek nélkül vívott hagyományos küzdelem, amelynek ott nem az egymás elpusztítása, hanem legyőzése a célja. Itt azonban másról szólt a történet. A herceg ünnepeket akarta magát.

Mindketten nagyon fáradtak voltak már a csatában vívott kora reggeltől tartó küzdelemtől, de pihenni nem lehetett. Káló bőrből készült páncélöltözete könnyebbé tette a mozgását, ezért a küzdelem során sokszor felülkerekedett a hatalmas erejű herceggel szemben. Egy alkalommal a herceg ütésre lendült kezét megfogta, és a lendületét kihasználva földre rántotta, majd kezét hátracsavarva hátulról a nyakára lépett. Halálos helyzet. Győztünk! ...gondolta, de nem törte el a hercegnek sem a karját, sem a nyakát. Minkát keresve felnézett a fára, aki éles kiáltással figyelmeztette,

hogy hátulról támadás éri. Sajnos későn. A keresztes testőr – aki korábban Minkát a körből kidobta – készenlétbe állt arra az esetre, ha Káló a Herceg fölé kerekedne, és az ünnepet elrontaná. Mivel ez a helyzet előállt, gyorsan közbelépett és a buzogányával hátulról fejbe vágta. Káló azonnal összeesett. A halálosan fáradt László herceget felsegítették a lovára, a becsületesen küzdő ellenfelet otthagya, és az eset tanújáról – Minkáról – is megfélemlítve kedvüket szepten sürgősen elvonultak. Mire Minka leászott a fáról, már csak Káló lova – aki kiszökött a gyűrűből – nyalogatta a még élő gazdája véres fejét. Minka kétségbe esetten sírva egy öreg fa tövébe vonszolta a haldokló szerelmét, majd ölébe fektette a fejét és egy altató nótát énekelve lassan örök álomba ringatta. Sokáig így maradtak, majd a szablyájával mély gödrot ásott, és eltemette. *(Csak így tudom elképzelni azt a képet, ahol a festő szerint Szent László a lány - Szántai szerint Szűz Mária - ölébe hajtott fejjel pihenni ki a csata fáradalmait, de én haldokló Kunnal.)*

3. ábra Cserhalom hegy

Egy év is eltelt, mikor Kerlész község lakossága körében terjedni kezdett, hogy a környék erdőiben egy titokzatos őrült lányt láttak egy sötét színű lovon íjjal, szablyával felszerelve mozogni. Bár mindig csak pillanatokra látták, de élményeiket minden féle látomásokkal tarkítva mesélték el, és bi-

zonygatták, hogy ez csak kísértet lehet, mert lobogó fehér ruhája van. Aztán kun bőrpáncélban látták. Néha megtalálták az általa elejtett vadak maradványát, vagy a tűzgyújtásainak helyét. Kezdetben egy nehezen összetoborzott csapattal még hajtóvadászatot is indítottak, de félelemtől izzad-

tan, eredmény nélkül tértek vissza. Máskor megpróbáltak csapdát állítani, hogy elfogják, de még a kihelyezett mérgezett ételektől is csak a saját kutyáik pusztultak el. Sok-sok év múltán a gombaszedők, vagy a gyógyfüvek gyűjtői már gyalogosan vadbórból készült ruhában látták, de mindig egy pillanat alatt nyoma veszett. Már a legbátrabbak sem szívesen jártak egyedül, és bevallottan félték. Libabőrös háttal döntötték a fát, kaszálták a rétet. Már a legidősebb emberek se nagyon emlékeztek az itt vívott csatára, de a kísértet még mindig előfordult. Természetesen senkinek nem ártott, az emberek pedig kezdték megszokni, és már csak a rosszul viselkedő gyerekeket fenyegették vele.

Ebben az időben Kerlézs községben élt egy 14 éves hosszú szőke hajat viselő kislány, aki nagyanyjával gyakran járt az erdőre gyógyfüvet, gombát gyűjteni. Különleges képességekkel lehetett megáldva, mert mielőtt a nagyanyja meghalt átadta neki gyógyfüves tudományát. Tőle hallott a falu határában lezajlott csatáról, és a végén az erdőnek egy tisztásán lezajlott lovagi küzdelemről is, aminek kislányként véletlenül rémült nézője lett. A csatazaj elmúltával a kis tanú hazaszaladt, hogy a nagyanyjának elmesélje, aki úgy döntött, hogy jobb lesz titokban tartani az eseményt, hátha baja származik belőle. Lám, milyen igaza lett, mert az életben maradt főszereplőből közben király lett.

A tisztás helyét is titokban tartották, mert, azóta különlegesen gazdag lett a legjobb gyógyfüvekben, és ha az emberek ezt tudnák, tönkre tennék a hely varázsát. Hallgattak az őrült nőről, meg a titokzatos kísértetről is, mert gyakran előfordult, hogy „véletlenül” a tisztáson felejtettek valamilyen ruhát, edényt, ennivalót, szerszámot. Telt múlt az idő, és a kislányból is nagymama lett, és ő is csak egyedül a szőke kis unokájának – a „mi szőke kislányunknak” – adta tovább a titkot.

A mi szőke kislányunk is hallotta az emberektől az őrült nőről keringő „rettenetes” történeteket, de még sem félt egyedül erdőt járni. Gyakran megfordult azon a tisztáson ahol különlegesen sokféle gyógynövényt tudott gyűjteni. Egyszer, korra reggel borsmentát gyűjteni indult. A kedvenc tisztására érkezve, egy kis egyszerű kosárkában összegyűjtve talált annyit amennyire éppen szüksége volt. Elcsodálkozott. Kié lehet ez a kosár? Még ismerősnek is tűnt. Körülnézett, és egészen közel egy nagyon öreg fenyőfa tövében egy ereje

hagyott rongyokba öltözött öregasszonyt talált. Biztos ő a „kísértet”, – gondolta – de nem ijedt meg, pedig közelről még nem látta soha.

Hát nem félsz tőlem? ...kérdte az asszony.

Ha félek, mit érek vele? ...felelte a lány.

Reméltem, hogy ma kijössz, és a kosár tartalmát neked gyűjtöttem, hogy legyen időd egy kis mesét hallgatni. Nekem már úgy sem lesz rá szükségem, mert a mai napon elköltözöm ebből a világból.

A kislány csodálkozó tekintetét az asszonyon tartva teljes bizalommal ült elé a fűbe.

Az asszony pedig egyre erőtlenebb hangon elkezdte mesélni a fenti történetet. Kiegészítve azzal, hogy őt csak az óta látják itt az emberek, mióta László herceg környezetében titokzatos módon meghalt az a keresztes lovag, aki Káló vitézt orvul megölte.

Még megkérte a kislányt, hogy itt az öreg fenyőfa alatt Káló holtteste mellé temessék. Ezután gyengéden megsimogatta a kislány haját, arcán halvány mosoly futott át, amitől ismét előjöttek egykori szép vonásai, majd keze erejét veszítve lehányatott, és a „kerlézsi erdő kísértete” elszenderedett.

Idézet: Anonymus előszava

a Geszta Hungarórum-ban III. Bélához

Tehát legjobbnak tartottam, hogy igazán és egyszerűen írjam meg Neked, s így aki olvassa, tisztán láthassa, miképpen estek meg a dolgok. Ha az oly igen nemes magyar nemzet az ő származásának kezdetét és az ő egyes hősi cselekedeteit a parasztok hamis meséiből vagy a regösök csacsogó énekéből mintegy álomban hallaná, nagyon is nem szép és elég illetlen dolog volna. Ezért most már inkább az iratok biztos előadásából meg a történeti művek világos értelmezéséből nemeshez méltó módon fogja fel a dolgok igazságát.

A névtelen jegyző és kortársai tényleg „igazán és egyszerűen” írtak a történetről. Csak, hogy az „igazán” nem biztos igazat jelenti. Az „egyszerűen” pedig ebben az esetben nagyfokú pontatlanságnak is nevezhető. Pl.”Szent László (akkor még László herceg) látva, hogy a Várad püspök lányát egy kun elrabolta, és maga vette üldözőbe.” Tudható, hogy ebben az időben Várad püspökség még nem létezett, mert azt László a királysági ideje alatt létesítette. A szentté avatási perében viszont milyen jól hangzott. Egyébként is. Hogy kerülhetett volna a csata kellős közepébe az említett lány? A szerző még egy íróasztal-tudósnak izgalmas lovas ül-

dözést is hozzá álmodott. Ehhez már csak hab a tortán az a sok valóságtól elrugaszkodott korabeli festmény a templomfalakon, vagy amelyek a festőállványok termékei.

„A magyar történelmet, sajnos, gyakran mások írták meg nekünk és helyettünk, ezért itt külföldön is a sok millió kötetes könyvtárakban a magyarságról szóló írások változatlanul megdöbbenően hamis torz képet nyújtanak, melyhez sajnos, néhány magyarországi szerző műve is hozzájárul(t).”

Igen. A történelmet jó vagy rossz szándékkal, de mások írták nekünk. Lehetek ezek a magyarul sem tudó, a magyar vidék életét csak kolostorból ismerő hittérítők, vagy uralkodók által megbízott jegyzők, akiknek ezt esetleg parancsba is adták. Vajon Anonymus mért nem adta munkájához az igazi nevét? Az ő idejében még könnyebben bizonyítható lett volna, hogy Árpád halála után nem egyik fia Solt (Zsolt, Zolta vagy Zoltán), hanem egy oldalági rokon Szabolcs követte a fejedelmi méltóságban. Solt fejedelemsége csak Anonymus találmánya lehetett, azt gondolva, ha fia Taksony fejedelem lehetett, akkor a primogenitura alapján ő is az kellett, hogy legyen. Csak, hogy akkor még működött a seniorátus elve. Ezt Solt és Szabolcs birtokainak nagysága és az egykori helynevek vizsgálata alapján következteti Kristó Gyula, és Győrfi György is.

Az újabb kutatások (Kristó Gyula) szerint Zolta fejedelemsége csak Anonymus találmánya, és Árpádot egy másik fia követte az uralkodásban. Kristó szerint a tévedés arra vezethető vissza, hogy mivel Zolta fia fejedelem lett, Anonymus a *primogenitura* szabálya szerint feltételezte, hogy apjának Zoltának is fejedelemnek kellett lennie.

Hasonlót állít Győrffy György is, de szerinte Árpád utóda a nagyfejedelmi méltóságban nem egy fia, hanem Szabolcs, egy oldalági rokona volt. De a fejedelmi partvonalak vizsgálata a helynevek alapján azt mutatja, hogy Zolta nem birtokolt akkora partvonalat, amekkorát egy fejedelem.

Győrffy György: *István király és műve. 2. kiadás. Budapest: Gondolat. 1983. Nagyfejedelm volt-e Zolta?*

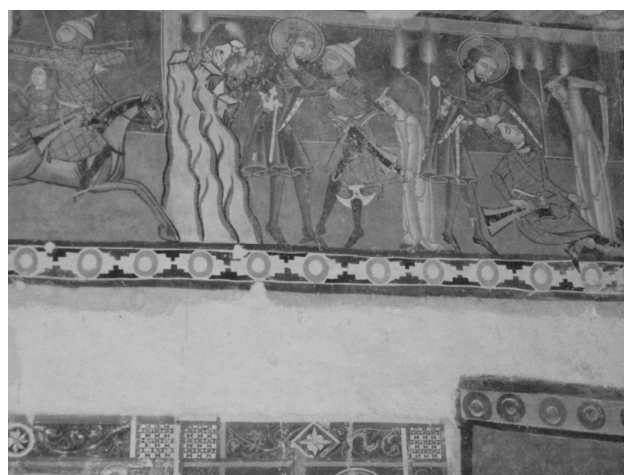
Az idealizálás csírátlanító, fertőtlenítő hatása jól tettenérhető a történelmi anyag mondává majd repre-

zentációs ikonná válásának folyamatában. Tökéletes példa erre Szent László egyik leghíresebb kalandjának, a lányrabló kun történetének az átalakulása a *Képes Krónikától a Sacra Coronáig*. Az eredeti szövegben László kalandja még számos életszerű, sőt humoros elemet tartalmaz. A kódex anyagát később átvevő scriptorok aztán megkezdték a történet PR-szempontból való kiigazítását, s az egymást követő krónikák szép sorban hagyták el a „kényelmetlen” vagy szenthez nem illő elemeket, míg a történet el nem érkezett a legenda fázisba.

VASKÓ Péter, PhD-hallgató (ELTE BTK Romanisztika Doktori Program) *Szent László és a kun*

Bár őseink táltoshitét az inkvizíció szívós munkával kitörölte a fejből, emléküket azonban bennünk él. Inkvizíciós peranyagokból tudunk a Szent László lovas versenyekről, a szent ünnepén tartott lófuttatásokról. Az „első” vagy „zenlaslow” (szentlászló?) volt a verseny győztese, aki egy évig nem dolgozott, a győztes paripa pedig nem versenyezhetett többé, a táltosoké lett. A szertartás valamiféle ifjúvá avatás (is) lehetett, az ünnep alkalmával keresztelések, piliserezések történtek. A pünkösdi (Ispiláng) királyság őrzi az emlékét.

Mondhatná valaki – és mondják is –, hogy mindez csak mítosz, legenda, tehát nem kell szó szerint venni. Ez igaz. De a történészek és régészek szerint a mítoszokat és legendákat komolyan kell tanulmányozni, mert mindegyiknek van valami történelmi háttere. A nagy régészeti leletek csaknem mind a mítoszok és legendák adatai alapján lettek felfedezve.

Homoródkarácsonyfalva: A Szent László legenda az unitárius templom északi falán